

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH

**SZCZYTÓW WIEŻY
KOŚCIOŁA PARAFIALNEGO PW. ŚW. KATARZYNY ALEKSANDRYJSKIEJ
W KĘTRZYNIE**

OPRACOWANIE:

KONSERWACJA DZIEŁ SZTUKI
KATARZYNA POLAK
ul. A. Małeckiego 13 m. 4
60-707 Poznań

Toruń 2024

ZAWARTOŚĆ OPRACOWANIA:

I. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ s. 3

- 1. DANE PRZED ROZPOCZĘCIEM PRAC s. 3**
- 2. DANE O DOKUMENTACJI s. 3**

II. CZĘŚĆ OPISOWA s. 4

- 1. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE s. 4**
- 2. OPIS FORMALNY OBIEKTU s. 9**
  - 2.1. LOKALIZACJA s. 9**
  - 2.2. RZ UT I BRYŁA s. 9**
  - 2.3. BUDOWA TECHNOLOGICZNA s. 10**
  - 2.4. KOMPOZYCJA ARCHITEKTONICZNA s. 11**
- 3. OPIS STANU ZACHOWANIA s. 12**

III. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA STANU ZACHOWANIA s. 13

IV. WYTYCZNE I PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH s. 18

- 1. WNIOSKI KONSERWATORSKIE s. 18**
- 2. POSTULATY I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE s. 18**
- 3. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH s. 18**
  - 3.1. DOKUMENTACJE s. 18**
  - 3.2. ZABIEGI WSTĘPNE I PRACE ROZBIÓRKOWE s. 18**
  - 3.3. UZUPEŁNIENIA s. 20**
  - 3.4. PRACE ZABEZPIECZAJĄCE s. 21**

I. KARTA IDENTYFIKACYJNA ZABYTKU I DOKUMENTACJI KONSERWATORSKIEJ

1. DANE PRZED ROZPOCZĘCIEM PRAC

NR DZIAŁKI: 280801_1 obręb 0003.

NR REJESTRU ZABYTKÓW: A-1550, z dnia: 1979.

RODZAJ: budynek sakralny – kościół.

CZAS POWSTANIA: 1895-1896.

LOKALIZACJA: Kętrzyn, gm. Kętrzyn, pow. kętrzyński, woj. warmińsko-mazurskie.

UŻYTKOWNIK: Parafia pw. Katarzyny Aleksandryjskiej w Kętrzynie, Powstańców Warszawy 5, 11-400 Kętrzyn.

TECHNIKA: fundamenty ceglane; mury z cegły ceramicznej pełnej na zaprawie wapiennej; dachy kryte dachówką ceramiczną.

WCZEŚNIEJSZE KONSERWACJE: - *tak* -

WCZEŚNIEJSZE DOKUMENTACJE: - *nie* -

2. DANE O DOKUMENTACJI

PRZEDMIOT OPRACOWANIA: program prac konserwatorsko-restauratorskich szczytów wieży kościoła parafialnego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Kętrzynie.

PODSTAWA OPRACOWANIA: wizja lokalna (styczeń 2024), literatura, dokumentacja konserwatorska.

LICZBA STRON DOKUMENTACJI: 21.

ZAMAWIAJACY: Parafia pw. Katarzyny Aleksandryjskiej w Kętrzynie, Powstańców Warszawy 5, 11-400 Kętrzyn.

WYKONAWCA: Konserwacja Dzieł Sztuki – Katarzyna Polak, ul. A. Małeckiego 14 m 4, 60-707 Poznań.

AUTORZY DOKUMENTACJI:

mgr Katarzyna Polak - *dyplomowany konserwator, magister sztuki w zakresie konserwacji rzeźby kamiennej i detali architektonicznych*/ dyplom UMK nr 1273;

mgr Korneliusz Kuczykowski – *konserwator zabytkoznawca, magister ochrony dóbr kultury w zakresie konserwatorstwa*/dyplom UMK nr 1400/122933/2008.

AUTORZY FOTOGRAFII: Jakub Polak.

DATA I MIEJSCE WYKONANIA: luty 2024, Toruń.

MIEJSCE PRZECHOWYWANIA:

1. egz. - Użytkownik;

2. egz. - WUOZ w Olsztynie, Podwale 1, 10-076 Olsztyn;

3. egz. - Wykonawca.

II. CZĘŚĆ OPISOWA

2. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE¹

Budowa kościoła rzymskokatolickiego pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Kętrzynie została przeprowadzona w latach 1895-1896, według projektu królewieckiego architekta Fritza Heitmanna. Kosztorys prac wynosił 94851,87 marek. Wykonawcą projektu była miejscowa firma mistrza ciesielskiego Heinricha Modrickera. Budowlę usytuowano na Przedmieściu Królewieckim, na terenie ogrodu, gdzie w średniowieczu znajdowała się świątynia pod takim samym wezwaniem, która została rozebrana w 1821 r. po zniszczeniach w czasie kampanii napoleońskiej. Kościół wzniesiono w stylu neogotyckim, z cegły, na planie prostokąta, wydłużonego w kierunkach południowy-zachód i północny-wschód, z obszernym kwadratowym prezbiterium od zachodu i wysoką wieżą na planie mniejszego kwadratu od wschodu. Halowy korpus oszkarpowano i zamknięto po obydwu stronach schodkowymi szczytami z płycinami i sterczynami. Nawy boczne zostały doświetlone ostrołukowymi oknami. W przyziemiu wieży usytuowano portal z wimpergą, natomiast jej górne kondygnacje ozdobiono ostrołukowymi płycinami. Wieża została zwieńczona hełmem iglicowym. We wnętrzu znalazło się 320 miejsc siedzących i 250 stojących. W 1896 r. odlano w zakładzie ludwisarskim „Frantz Schilling Söhne” z Apoldy dwa dzwony o wadze 905 kg i 620 kg. Budowę zrealizowano za rządów proboszcza Walentina Lehmana, zaś Paul Küssner przyczynił się do urządzenia wnętrza, stawiając ołtarz i ambonę. Uzupełnienia wystroju wnętrza dokonał następny proboszcz Alfons Buchholz, który kazał zrobić kute w żelazie drzwi wejściowe i założył ogrzewanie. W ten sposób kościół otrzymał pełny wystrój. W dniu 5 maja 1897 r. kościół konsekrował biskup Andrzej Thiel ku czci ŚŚ. Katarzyny Aleksandryjskiej Barbary. Budynek nie uległ zniszczeniom w trakcie obu wojen światowych. Nie prowadzono także znaczących prac remontowych. W latach 1956-1957 odmalowano wnętrze, a w 1976 r. stan techniczny kościoła określono jako „zadowalający”.

BIBLIOGRAFIA

Greutz R., *Der Kreis Rastenburg: Ein Ostpreussisches Dokumentarwerk*, Marburg-Lahn 1976.

Jodkowski M., *Przyczynek do dziejów kościoła i parafii pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Kętrzynie w XIX w. i pierwszej połowie XX w.*, [w:] *Nasza Przeszłość*, t. 119, 2013, s. 237-254.

Jodkowski M., *Budownictwo sakralne Diecezji Warmińskiej w latach 1821-1945*, Olsztyn 2011.

Korowaj T., *Rastenburg/Kętrzyn: Dzieje miasta*, Kętrzyn 2012.

---

¹ Ze względu na zwięzły i sumaryczny charakter tekstu literaturę podano na końcu rozdziału.

Korowaj T., *Rastenburg/Kętrzyn: Przewodnik po mieście*, Kętrzyn 2005.

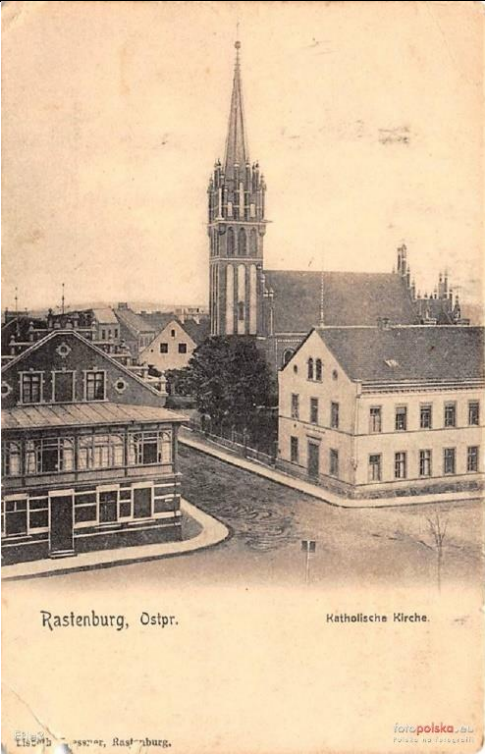
Magdziarz B., *Kościół i kaplice Archidiecezji Warmińskiej*, t. 2, Olsztyn 1999.

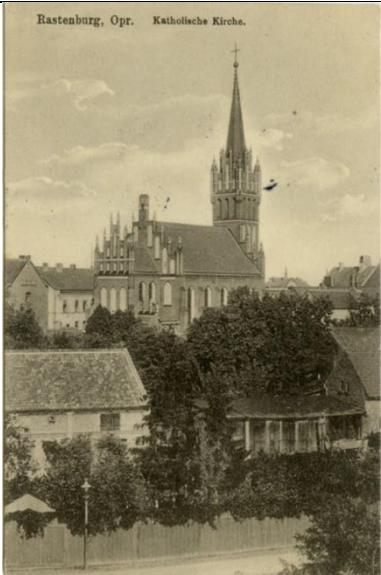
Wakar A. (red.), *Kętrzyn: Z dziejów miasta i okolic*, Olsztyn 1978.

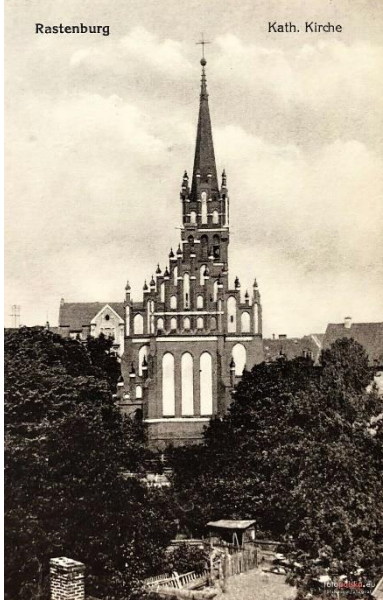

ŹRÓDŁA NIEPUBLIKOWANE

Tytus-Wańkowska J. (oprac.), *Karta ewidencyjna zabytku nieruchomego*, tzw. „biała”, Kętrzyn: *Kościół parafialny pw. Św. Katarzyny*, 06.1979, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, nr 3630.

IKONOGRAFIA

	<p>1. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1902). Masyw wieżowy, widok od strony północno-zachodniej.</p> <p>Źródło: fotopolska.eu; https://fotopolska.eu/714629,foto.html?o=b63606 (dostęp: 01.02.2024). Autor: nn.</p>
--	---

	<p>2. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1905-1920). Masyw wieżowy, widok od strony północno-zachodniej.</p> <p>Źródło: <i>Bildarchiv Ostpreußen</i>, sygn. 6452; https://www.bildarchiv-ostpreussen.de/cgi-bin/bildarchiv/suche/show_foto.cgi?lang=polski&id=6452&session=1704685251242 (dostęp: 01.02.2024). Autor: nn.</p>
	<p>3. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1907-1915). Widok ogólny, od strony południowej.</p> <p>Źródło: <i>Bildarchiv Ostpreußen</i>, 6ygn.. 94721; https://www.bildarchiv-ostpreussen.de/cgi-bin/bildarchiv/suche/show_foto.cgi?lang=polski&id=94721&session=1706691923992 (dostęp: 01.02.2024). Autor: nn.</p>
	<p>4. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1910-1914). Widok ogólny, od strony południowej.</p> <p>Źródło: <i>Bildarchiv Ostpreußen</i>, 6ygn.. 20869; https://www.bildarchiv-ostpreussen.de/cgi-bin/bildarchiv/suche/show_foto.cgi?lang=polski&id=20869&session=1706052094965 (dostęp: 01.02.2024). Autor: Mosella Verlag, Trier.</p>

		<p>5. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1910). Masyw wieżowy, widok od strony południowo-zachodniej.</p> <p>Źródło: <i>fotopolska.eu</i>; https://fotopolska.eu/1886220,foto.html?o=b63606 (dostęp: 01.02.2024). Autor: nn.</p>
		<p>6. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1930-1945). Widok ogólny, od strony północnej..</p> <p>Źródło: <i>Bildarchiv Ostpreußen</i>, Tygn.. 6371; https://www.bildarchiv-ostpreussen.de/cgi-bin/bildarchiv/suche/show_foto.cgi?lang=polski&id=6371&bildinfos=1&bildinfos=1 (dostęp: 01.02.2024). Autor: nn.</p>
		<p>7. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1930-1945). Widok ogólny, od strony południowo-wschodniej.</p> <p>Źródło: <i>Bildarchiv Ostpreußen</i>, Tygn.. 6366; https://www.bildarchiv-ostpreussen.de/cgi-bin/bildarchiv/suche/show_foto.cgi?lang=polski&id=6366&session=1706476010042 (dostęp: 01.02.2024). Autor: nn.</p>

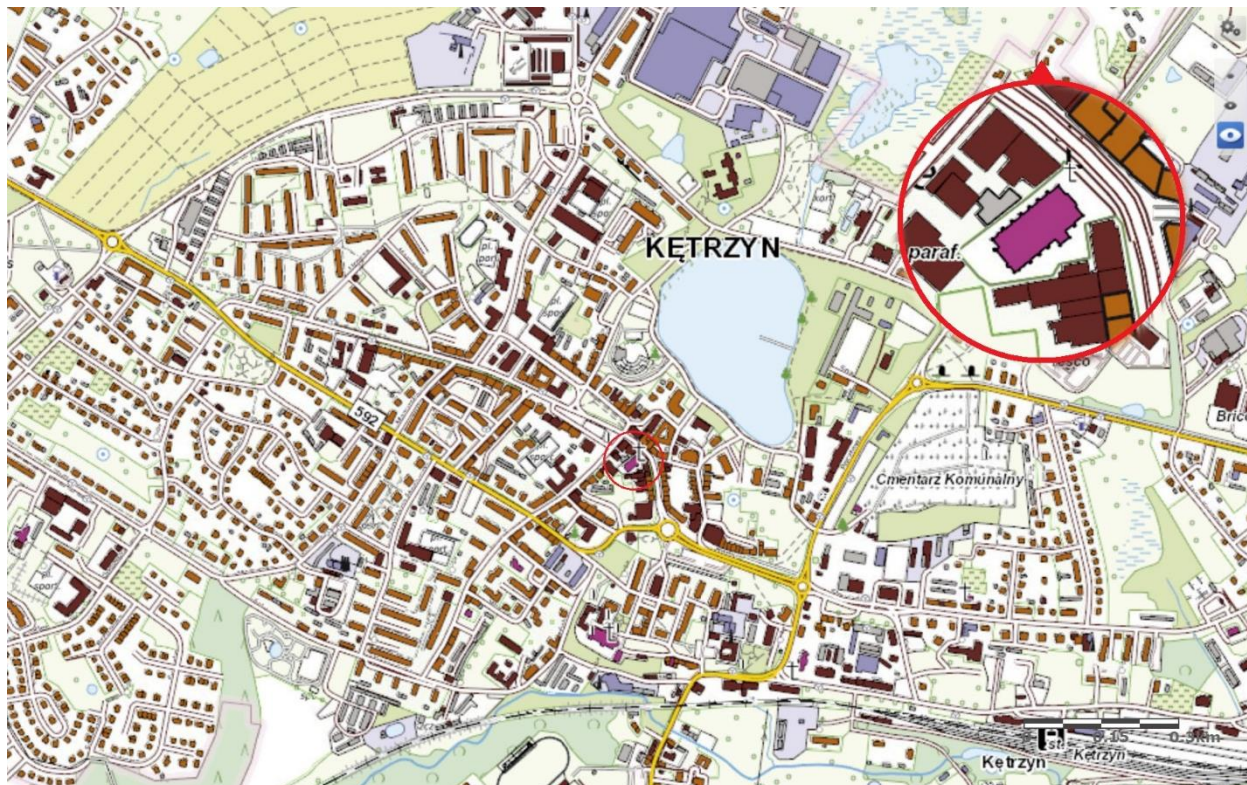
 <p><i>Rastenburg, Ostpr. – Kirche</i></p>	<p>8. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1902). Masyw wieżowy, widok od strony zachodniej.</p> <p>Źródło: <i>fotopolska.eu</i>; https://fotopolska.eu/957271,foto.html?o=b63606 (dostęp: 01.02.2024). Autor: nn.</p>
	<p>9. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1977). Widok od strony południowo-wschodniej.</p> <p>Źródło: <i>Bildarchiv Ostpreußen</i>, sygn. 60449; https://www.bildarchiv-ostpreussen.de/cgi-bin/bildarchiv/suche/show_foto.cgi?lang=polski&id=60499&session=1705480377492 (dostęp: 01.02.2024). Autor: nn.</p>

	<p>10. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1979). Widok od strony wschodniej.</p> <p>Źródło: J. Tytus-Wańkowska (oprac.), <i>Karta ewidencyjna zabytku nieruchomego</i>, tzw. „biała”, <i>Kętrzyn: Kościół parafialny pw. Św. Katarzyny</i>, 06.1979, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, nr 3630. Autor: jw.</p>
	<p>11. Kętrzyn; kościół pw. Św. Katarzyny (1979). Widok od strony północno-zachodniej.</p> <p>Źródło: J. Tytus-Wańkowska (oprac.), <i>Karta ewidencyjna zabytku nieruchomego</i>, tzw. „biała”, <i>Kętrzyn: Kościół parafialny pw. Św. Katarzyny</i>, 06.1979, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, nr 3630. Autor: jw.</p>

2. OPIS FORMALNY OBIEKTU

2.1. LOKALIZACJA

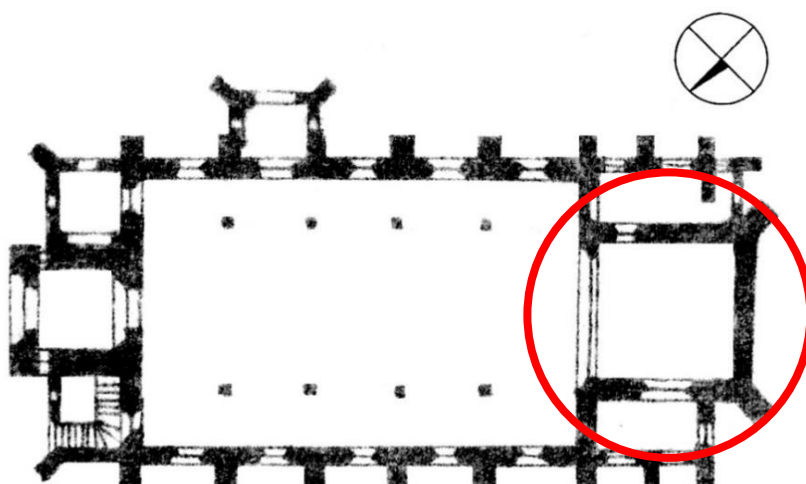

Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – lokalizacja; fragment cyfrowej mapy topograficznej. Źródło: *Geoportal Krajowy*, https://mapy.geoportal.gov.pl/imap/lmgp_2.html (dostęp: 05.02.2024).

Kościół usytuowany w śródmieściu Kętrzyna, na północy-zachód od historycznego zespołu staromiejskiego; na obszarze dawnego Przedmieścia Królewieckiego, po południowej stronie ul. Władysława Sikorskiego; w obrębie 5- bocznej działki, zbliżonej do trójkąta, wydłużonej w kierunkach północny-wschód – południowy-zachód, opasanej murem ceglanym oraz metalowym ogrodzeniem z przejazdem po stronie północno-wschodniej. Elewacja północno-wschodnia korpusu z przyległym masywem wieżowym zwrócone w kierunku ul. Władysława Sikorskiego; po stronie zachodniej dom parafialny, po stronach północno-zachodniej zabudowa mieszkalno-usługowa.

2.2. RZUT I BRYŁA

Rzut kościoła wydłużony na osi północny-wschód – południowy-zachód. Korpus prostokątny, 3-nawowy. Po stronie południowo-zachodniej węższe, kwadratowe prezbiterium, ujęte prostokątnymi aneksami – zakrystią i kaplicą. Po stronie południowo-wschodniej prostokątna kruchta boczna. Po stronie północno-wschodniej kwadratowa wieża, ujęta mniejszymi, kwadratowymi kaplicami.

Kętrzyn, kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – rzut przyziemia, [w:] J. Tytus-Wańkowska (oprac.), *Karta ewidencyjna zabytku nieruchomego*, tzw. „biała”, Kętrzyn: Kościół parafialny pw. Św. Katarzyny, 06.1979, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Olsztynie, nr 3630, pkt 11.

Bryła złożona, niepodpiwniczona. Korpus halowy, oszkarpowany, nakryty dachem 2- spadowym. Prezbiterium o analogicznej wysokości, nakryte niższym dachem 2- spadowym. Aneksy przyprezbiterialne niskie, nakryte dachami pulpitowymi. Kruchta boczna o wysokości zbliżonej jw., nakryta dachem 2- spadowym. Wieża dominująca, III- kondygnacyjna, nakryta 8- bocznym hełmem. Kaplice przywieżowe niskie (jw.), nakryte dachami narożnymi, 2- połaciowymi. Poszczególne segmenty zwieńczone szczytami schodkowo-sterczyńskimi.

2.3 BUDOWA TECHNOLOGICZNA

2.3.1. FUNDAMENTY I MURY

Kościół posadowiony na fundamentach ceglanych. Wyższe partie z cegły ceramicznej, pełnej, formowanej maszynowo, w układzie krzyżowym. Budulec spojony zaprawą piaskowo-wapienną. Spoinowania wykonane odrębnie, zaprawą wapienno-cementową; opracowane płasko, wygładzone, nieznacznie cofnięte względem lica.

2.3.2. ELEWACJE

Elewacje nietynkowane, ceglane, wsparte na cokołach kamiennie-ceglanych. Detale kształtowane z cegły konstrukcyjnej – konsole, gzymsy kroksztynowe lub z kształtek ceramicznych – gzyms cokołowy, portale, narożne profile sterczyn, także z kształtek glazurowanych – parapety, nakrywy, kwiatony. Ponadto obszerne elementy tynkowane zaprawą wapienną – ościeża otworów elewacyjnych, fryzy pasowe, blendy; nieliczne elementy z kamienia sztucznego – podstawa cokołu (jw.), żygacze, kolumny szczytów wieżowych.

2.3.3. DACHY

Konstrukcje dachów drewniane. Na prezbiterium, aneksach, korpusie i kaplicach połacie pokryte dachówką ceramiczną, zakładkową. Hełm wieży opierzony blachą miedzianą.

2.3.4. ELEMENTY METALOWE

W narożach wieży – pomiędzy hełmem i sterczynami kotwy ściągające (stabilizujące) z okrągłych prętów, zakończone obejmą kwadratową z płaskowników scalonych śrubami.

2.4. KOMPOZYCJA ARCHITEKTONICZNA

Wieża;

Elewacja frontowa (północno-wschodnia); III- kondygnacyjna, 3- osiowa, symetryczna. W kondygnacji I portal zamknięty ostrołukowo, o uskokowych, profilowanych ościeżach i archiwolcie; zwieńczony szczytem schodkowym, 3- strefowym, 9- osiowym, symetrycznym, rozczłonkowanym siedmioma narastającymi ku środkowi, ostrołukowymi blendami i ujętym 4- bocznymi, diagonalnymi sterczynami o trzonach wspartych na uskokowych konsolach, opasanych u góry pojedynczym uproszczonym gzymsem i fryzem pasowym ujętym uproszczonymi gzymсами i zakończonych 4- bocznym ostrosłupem z kwiatonem; stopnie szczytu wyodrębnione poziomymi uskokami, wspartymi na uproszczonych konsolach, zakończone 1- spadowymi nakrywami. W kondygnacji II trzy wysokie ostrołukowe blendy; w środkowej niewielki, analogicznie zamknięty otwór okienny o krawędziach wyodrębnionych pojedynczym uskokiem; wyżej fryz pasowy ujęty uproszczonymi gzymсами. W kondygnacji III trzy obszerne ostrołukowe przeźrocza o krawędziach wyodrębnionych jw.; w narożach uskokowe konsole, nad którymi fryz pasowy jw., wspierający szczyt schodkowo-sterczykowy u podstawy wysokiego 8- bocznego hełmu. Szczyt II- strefowy, 7- osiowy, symetryczny, rozczłonkowany trzema ostrołukowymi blendami i sterczynami, opatrzonymi odcinkami fryzów pasowych; sterczyny skrajne masywne, 4- boczne, otwarte 2- stronnie ostrołukowymi przeźrociami, z żygaczami i filarami w narożach, nakryte dwiema skrzyżowanymi 2- spadowymi nakrywami o wierzchołkach zakończonych krzyżami, zwieńczone 4- bocznymi, diagonalnymi sterczynami o węższych, krótkich trzonach opasanych u góry fryzem pasowym ujętym uproszczonymi gzymсами i zakończonymi 4- bocznymi ostrosłupami z kwiatonami; część środkowa ujęta parą 4- bocznych, diagonalnych sterczyn z trzonami o profilowanych krawędziach, zakończonych jw.; stopnie szczytu wyodrębnione poziomymi uskokami, wspartymi na uproszczonych konsolach, zakończone 1- spadowymi nakrywami.

Elewacje boczne (północno-zachodnia i południowo-wschodnia); III- kondygnacyjne, 3- osiowe, symetryczne. W kondygnacji I przesłonięte w większości kaplicami przywieżowymi. W kondygnacjach II-III opracowane analogicznie jw.; zwieńczone szczytami jw.

Elewacja tylna (południowo-zachodnia); III- kondygnacyjna, 3- osiowa, symetryczna. W kondygnacjach I-II przesłonięta w większości korpusem. W kondygnacji III opracowana analogicznie jw.; zwieńczona szczytem jw.

3. OPIS STANU ZACHOWANIA

Od czasu wzniesienia kościoła nie podjęto programowych, kompleksowych remontów elewacji. Dopiero w 2.poł. XX w., w związku z naprawami poszycia hełmu szczyty wieżowe poddano miejscowym

wzmocnieniom i uzupełnieniom. Prace dotyczyły sterczyn oraz występujących w ich zakończeniach ceramicznych, glazurowanych nakryw, a także zakończeń stopni, fragmentów w okolicach gzymsów, tynkowanych fryzów pasowych oraz blend. Przemurowania nadwątłych fragmentów wykonano zaprawą cementowo-wapienną i budulcem historycznym, nieliczne współczesną cegłą klinkierową. Podobną zaprawą uzupełniono niedbale nakrywy na sterczynach, a zakończenia stopni pokryto wylewkami, na których ułożono dachówkę zakładkową. Ponadto wypełniono uszkodzenia wypraw, które wraz z kamiennymi żygaczami i filarami narożnych sterczyn pomalowano białą farbą elewacyjną, już silnie łuszczącą się, lokalnie zupełnie wypłukaną. Obecnie stan techniczny szczytów jest zły. Struktury murowe górnych partii są silnie nadwątłone, rozluźnione i niestabilne. Niektóre sterczyny wykazują wyraźne odkształcenia. Główną przyczyną zniszczeń są procesy wywołane działaniem wody opadowej, przede wszystkim bezpośrednio zamakanie i wnikanie wilgoci poprzez zdeintegrowane, uszkodzone spoinowania i budulec, co powoduje obniżenie spistości zaprawy murarskiej, w skrajnych przypadkach wspomniane wyżej odspojenia i deformacje sterczyn, zagrażające ich trwałości, jak i bezpieczeństwu osób przebywających w bezpośrednim otoczeniu obiektu. Powierzchnia szczytów jest zabrudzona, lokalnie silnie pociemniała, szczególnie na sterczynach poniżej metalowych obejm, gdzie występują rdzawe zacieki. W miejscach najbardziej zawilgoconych, przede wszystkim na rzygaczach występują skupiska mikroorganizmów roślinnych. Lico wątków murowych, za wyjątkiem zniszczonych spoinowań, jest w większości kompletne. Większe lub całociowe uszkodzenia budulca występują tam sporadycznie, a największe zaobserwowano w obrębie elementów glazurowanych – nakryw sterczyn i parapetów u podstawy szczytu. Ubytki i odspojenia tynków historycznych i współczesnych są znaczne. Elementy kotew stabilizujących sterczyny silnie skorodowane, jednak bez widocznych odkształceń oraz uszkodzeń złącz.

III. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA STANU ZACHOWNIA

AUTOR FOTOGRAFII: Jakub Polak.

DATA WYKONANIA: 19.01.2024.

1. Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – wieża, szczyty elewacji południowo-wschodniej i północno-wschodniej. Widok ogólny.

2. Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – wieża, szczyty elewacji południowo-zachodniej i północno-zachodniej. Zabrudzenia wątków murowych; ubytki wypraw.

3. Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – szczyty elewacji południowo-zachodniej i północno-zachodniej. Odspojenia, spękania, ubytki wypraw w obrębie opasek sterczyn.

4. Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – wieża, szczyt elewacji północno-zachodniej. Przemurowania, uzupełnienia nakryw sterczyn.

5. Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – wieża, szczyty elewacji południowo-wschodniej i północno-wschodniej. Przemurowania sterczyn cegłą klinkierową.

6. Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – wieża, szczyt elewacji północno-wschodniej. Ubytki spoinowań; odkształcenia sterczyn; prowizoryczne uzupełnienia nakryw.

7. Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – wieża, szczyty elewacji południowo-zachodniej i północno-zachodniej. Przemalowania wypraw i elementów kamiennych.

8. Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – wieża, szczyt elewacji południowo-wschodniej. Uzupełnienia, przemalowania wypraw.

9. Kętrzyn; kościół parafialny pw. Św. Katarzyny Aleksandryjskiej – wieża, szczyt elewacji północno-wschodniej. Wylewki cementowe, pokrycie stopni dachówką.

IV. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH

1. WNIOSKI KONSERWATORSKIE

Pomimo zniszczeń i wtórnych przekształceń szczyty wieży zachowały pierwotną kompozycję architektoniczną oraz większość elementów zabytkowej struktury budowlanej, lecz ich historyczne walory estetyczne uległy znacznemu obniżeniu na skutek zniszczeń.

Zdiagnozowane uszkodzenia mają charakter typowy, wynikają z długotrwałych zaniedbań, niekorzystnej lokalizacji i podatności na działanie niszczących czynników atmosferycznych. Ogólny stan techniczny szczytów jest wysoce niezadowalający, a niektóre elementy znajdują się w stanie zaawansowanej destrukcji, wymagają natychmiastowego zabezpieczenia i niezwłocznych napraw.

2. POSTULATY I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Uwzględniając wysoki stopień zniszczeń, wskazane współczesne przekształcenia i niekorzystne warunki ekspozycji szczytów wieży należy przyjąć, że planowane działania powinny mieć charakter kompleksowy, zapewniający stabilizację i trwałe wzmocnienie historycznej struktury budowlanej, usunięcie wszelkich ahistorycznych, nieodpowiednich technologicznie nawarstwień, wykonanie stosownych uzupełnień i zabezpieczeń w sposób gwarantujący przywrócenie właściwych parametrów technicznych i walorów estetycznych, a także niwelujący procesy destrukcji.

Prace powinny być prowadzone i koordynowane przez osobę doświadczoną, posiadającą odpowiednie kwalifikacje określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., ponadto realizowane przez zespół doświadczonych konserwatorów i renowatorów, wyposażonych w aktualną wiedzę branżową, korzystających w sposób umietytny z tradycyjnych, jak i nowoczesnych technik oraz technologii budowlanych, z zastosowaniem wysokogatunkowych, atestowanych produktów dedykowanych obiektom zabytkowym.

3. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKICH

3.1. DOKUMENTACJE

1. Po ustawieniu rusztowań i uzyskaniu pełnego dostępu do szczytów wieży należy zweryfikować zakres i stopień uszkodzeń strukturalnych, sprawdzić stabilność nadwątlnych fragmentów i a także szczegółowo ocenić stan zachowania poszczególnych materiałów i elementów.
2. Wykonać szczegółową dokumentację fotograficzną stanu zachowania.

3.1. ZABIEGI WSTĘPNE I PRACE ROZBIÓRKOWE

1. Początkowo należy zdemontować silnie odspojone i luźne elementy – dachówki, fragmenty nakryw, zaprawy, budulec, by nie zagrażały bezpieczeństwu prac.
2. Usunąć ręcznie grubsze nawarstwienia biologiczne – mchy, porosty.
3. Usunąć współczesne uzupełnienia wątków murowych, wylewki oraz dachówkę ze stopni szczytów. Następnie usunąć jedynie nieodwracalnie zdeintegrowane fragmenty historycznych zapraw i budulca.
4. Usunąć współczesne uzupełnienia z powierzchni wypraw we wnętrzach fryzów pasowych i blend.
5. Miejsca zawilgocone i z nawarstwieniami mikrobiologicznymi poddać dezynfekcji preparatem o właściwościach biobójczych (np. *Biotin R*, roztwór 3-5%, *Preventol RI*, 2-10%, lub zbliżony przeznaczony do dezynfekcji materiałów budowlanych nie zawierający chloru).
6. Zabrudzenia, nawarstwienia mikrobiologiczne wątków murowych i detali architektonicznych usunąć metodą strumieniowo-ścierną z zastosowaniem pyłu korundowego, przy czym granulację ścierniwa i wartość ciśnienia dostosować indywidualnie do rodzaju i stanu technicznego podłoża, tak by nie uszkodzić czyszczonych powierzchni. Nie wolno stosować tej metody do powierzchni szklonych.
7. Współczesne przemalowania elementów kamiennych i wypraw usunąć mechanicznie po wcześniejszym rozmiękczeniu pastami z kompozycją rozpuszczalników.
8. Powierzchnie szklone oczyścić z zabrudzeń przy pomocy przegrzanej pary wodnej i szczotek z włókna syntetycznego, następnie sztyftem z włókna szklanego, na koniec acetonem.
9. Kotwy i obejmy oczyścić z produktów korozji, mechanicznie, przy pomocy szczotek drucianych lub metodą strumieniowo-ścierną, jw. W celu ograniczenia procesów korozji zabezpieczyć niezwłocznie poprzez trzykrotne nałożenie inhibitora w postaci 10 % taniny.
10. Stwierdzone uszkodzenia konstrukcyjne, zarysowania, rozwarstwienia, większe spękania struktur murowych, ustabilizować stosując gotowy zestaw do wzmacniania murów (np. kotwy śrubowe ze stali nierdzewnej *HELIFIX*, montowane z wykorzystaniem dedykowanej zaprawy lub zbliżony system *Spiralanker* prod. Remmers), zgodnie z instrukcją techniczną i zaleceniami producenta, a w przypadku stwierdzenia rozległych uszkodzeń po uprzedniej konsultacji z nadzorem technicznym.
11. W przypadku stwierdzenia wykwitów lub zniszczeń spowodowanych obecnością soli należy przeprowadzić zabiegi odsalające metodą swobodnej migracji soli do rozszerzonego środowiska z zastosowaniem okładów z pulpy celulozowej lub mieszaniny pulpy celulozowej, bentonitu i piasku kwarcowego.

12. Materiały osłabione strukturalnie – historyczne zaprawy murarskie, wyprawy, budulec, inne elementy ceramiczne i kamienne skonsolidować hydrofilnym preparatem na bazie estrów etylowych kwasu krzemowego (np. *KSE 100* lub *KSE 300* prod. Remmers, opcjonalnie kompozycją obu preparatów, w zależności od stopnia dezintegracji).

3.2. UZUPEŁNIENIA

1. Uzupełnienia, cząstkowe rekonstrukcje lica wątków murowych i detali architektonicznych należy wykonać zgodnie z tradycyjną techniką murarską, przy użyciu budulca o parametrach fizyko-mechanicznych i wyglądzie – formacie, barwie i fakturze, zbliżonych do zachowanych materiałów historycznych, odwzorując oryginalną formę i układ elementów. Budulec wmurować stosując gotową zaprawę renowacyjną z traselem (np. *TZM Levell* prod. Remmers) lub tradycyjną zaprawę piaskowo-wapienną, z nieznacznym dodatkiem białego cementu dla zwiększenia wytrzymałości i trwałości (cement klasy 52,5, uzyskany z czystego kamienia wapiennego, bez dodatków i zanieczyszczeń, o niskiej zawartości alkaliów, np. *Aalborg White* prod. Aalborg Portland lub zbliżony), przy czym zalecany stosunek objętościowy składników – kruszywa, wapna, cementu, ze względu na pożądane właściwości mechaniczne i kapilarne powinien wynosić 14:4:1.

2. Uszkodzenia w materiale ceramicznym – ceglach i kształtkach, wypełnić gotową zaprawą mineralną do reprofilacji ubytków (np. *Optosan NSR* prod. Hufgard Optolith) lub przygotowaną samodzielnie, na bazie spoiw mineralnych i odpowiednio barwioną w masie pigmentami mineralnymi. Głębsze uszkodzenia ubytki wzmocnić uprzednio zbrojeniem z drutu niekorodującego. Naprawionym fragmentom nadać fakturę zbliżoną do otoczenia, w razie konieczności scalić kolorystycznie wykonując laserunki farbami krzemianowymi (np. *Restauro-Lasur* prod. KEIM).

3. Elementy narażone na bezpośrednie zamakanie wodą opadową – kształtki parapetowe i w zwieńczeniach sterczyn uzupełnić zaprawą jw., modyfikowaną dodatkiem $\leq 2\%$ hydrofobizującej żywicy redyspergowalnej na bazie octanu winylowego, etylenu i laurynianu winylu (*VINNAPAS 8031 N* prod. Wacker) lub/i uniwersalną szpachlówką wypełniającą i powierzchniową (np. *Multispachtel* prod. Remmers), barwioną w masie.

4. Elementy glazurowane, których stopień zniszczenia jest bliski całościowemu należy wymienić na nowe, odtworzone wg oryginalnych tradycyjną techniką ceramiczną. Brakujące elementy wmurować na zaprawę jw.

5. Spęcherzenia i rozwarstwienia szkliwa wypełnić preparatem cjanoakrylowym. Miejsca aplikacji zwilżyć uprzednio etanolem.

6. Ubytki szkliva pokryć warstwą żywicy poliuretanowej (np. *Crystal Clear Series* prod. Smooth-on) z dodatkiem zmielonego szkła lub piasku szklarskiego dla obniżenia współczynnika rozszerzalności termicznej powłoki żywicznej w stosunku do mineralnego podłoża i wybarwionej odpowiednio pigmentami mineralnymi. Uzupełnione powierzchnie wypolerować pastą lub mleczkiem polerskim.

7. Uszkodzenia w elementach kamiennych – żygaczach i narożnych kolumnach uzupełnić mineralną zaprawą naprawczą ze spoiwem hydraulicznym (np. *Restauro-Grund* prod. KEIM lub zbliżoną), modyfikowaną dodatkiem hydrofobowym (jw.). Naprawionym fragmentom nadać fakturę zbliżoną do otoczenia, następnie scalić kolorystycznie (jw.).

8. Uzupełnienia spoinowań wykonać tradycyjną, samodzielnie przygotowaną zaprawą piaskowo-wapienną (jw.), odpowiednio barwioną pigmentami mineralnymi, opcjonalnie gotową zaprawą z trasem (np. *Optosan TrassFuge*, prod. Hufgard Optolith). Parapety i nakrywy zaleca się uzupełnić podobną zaprawą, modyfikowaną dodatkiem hydrofobowym (jw.) lub gotową zaprawą wapienno-cementową, paroprzepuszczalną, o podwyższonej wytrzymałości i odporności na czynniki atmosferyczne (np. *Fugenmörtel* prod. Remmers). Spoinom nadać kształt i fakturę zgodnie z zachowanym historycznym opracowaniem.

9. Ubytki wypraw uzupełnić gotową, drobnoziarnistą zaprawą wapienną (np. *NHL-Kalkputz-Fein* prod. KEIM), barwioną pigmentami mineralnymi. Powierzchnię zatrzeć równo i gładko. W przypadku ubytków całościowych uzupełnienia wykonać w technice tynków dwuwarstwowych, nakładając wstępną, wyrównującą warstwę z zaprawy gruboziarnistej (np. *NHL Kalkputz-Grob*, prod. KEIM), następnie wykończyć jw.

3.3. PRACE ZABEZPIECZAJĄCE

1. Wszystkie elementy szczytów zabezpieczyć nanosząc co najmniej dwukrotnie preparat nadający powierzchni właściwości hydrofobowe (np. *Funcosil SNL* prod. Remmers, *Lotexan-N* prod. KEIM).

2. Elementy kotew i inne elementy ze stopów żelaza pokryć po uprzednim oczyszczeniu powierzchni z produktów korozji, farbą reaktywną antykorozyjną (np. *Peganox*, prod. Alcor) w kolorze czarny mat lub innym odpowiednio do odnalezionych pozostałości na elementach oryginalnych.

3. Stopnie szczytu zaleca się zabezpieczyć dyskretnymi i niezaburzającymi kompozycji architektonicznej obróbkami z blachy tytanowo-cynkowej, z wyrobionym na krawędziach kapinosem.

UWAGI KOŃCOWE

Wszelkie zmiany i nowe ustalenia dotyczące zaproponowanych technologii prac konserwatorsko-

restauratorskich, przede wszystkim kwestie obecnie nierozstrzygnięte, dotyczące zakresu prac rozbiórkowych w obrębie segmentów muru pozostających obecnie w stanie awaryjnym należy zgłosić i uzgodnić z WUOZ.